Riksdagens bankfullmäktiges berättelse för 1992

Helsingfors 1993

1993 rd — B 1

RIKSDAGENS BANKFULLMÄKTIGES BERÄTTELSE FÖR 1992

*

TILL

RIKSDAGENS EKONOMIUTSKOTT

HELSINGFORS 1993

ISSN 0356-0457

TRYCKERICENTRALEN, HELSINGFORS 1993

INNEHÅLL

Sida

FINLANDS BANKS VERKSAMHET 5

Den ekonomiska utvecklingen 5

Ekonomin fortsatt svag under 1992 5
Recessionen i industriländerna fortsatte och valutaoron ökade 5
Exporten gynnades av förbättrad konkurrenskraft 5
Hemmamarknadsbranscherna kämpade med stora svårigheter och finansieringsproblem 6
Rekordhög arbetslöshet 7
Långsam inflation 7
Den externa balansen förbättrades 7
Balanseringen av statsekonomin finanspolitikens största problem 7

Centralbankspolitiken 9

Penning- och valutakurspolitiken 9

Ett oroligt år på valuta- och penningmarknaden 9
Räntorna sjönk i början av året endast tillfälligt 9
Ny våg av oro på marknaden i slutet av mars 10
Marknaden lugn, men valutareserven ökade inte 10
Marken tilläts flyta 11
Sparprogrammet i oktober lugnade marknaden 12
Bankernas utlåning minskade 12
Kapitalmarknaden präglades av osäkerhet 13
Den utländska skuldens struktur förändrades ... 14
Myntlagen ändrades 14
De nordiska centralbankerna förnyade sitt avtal om valutastöd 14

Finansmarknaden 15

Bankernas lönsamhet försvagades 15
Bankerna fick stöd 15
Nytt kapital till nästan alla banker 15
De grundräntebundna låne- och depositionsräntorna ändrades osymmetriskt 16
Räntan på kassareservdepositionerna ändrades 16
Statens säkerhetsfond inrättades 17

Sida

Lagen om statens säkerhetsfond föreslogs bli ändrad 17
Statens säkerhetsfonds stödåtgärder 17
SCAB överfördes från Finlands Bank till Statens säkerhetsfond 17
Stödet till Sparbanken i Finland 18
STS-Banken fusionerades med Kansallis-Osake-Pankki 18
De marknadsräntebundna depositionerna ökade, och rationaliseringstrycket på bankerna tilltog 18
Verksamhetsförutsättningarna på värdepappersmarknaden utvecklades 18
Finansmarknadens verksamhetsmiljö förändrades 19
Likviditetssystemet infördes i juli 19
Lagstiftningen om finansinstitut reviderades åter 19
Värdepappersmarknadslagstiftningen utvecklades 21
Beskattningen av kapitalinkomster reviderades 21
Nyordning av tillsynen över finansmarknaden bereddes 21
Behovet att ändra lagstiftningen om Finlands Bank utreddes 22
Utvecklingen av betalningssystemen 22

Övrig myndighetsutövning 23

Betalningsavtalet med Bulgarien upphävdes 23
Östhandelsfordringarna 23
Förvaltningen av valutareserven 23
Betalningsmedelsförsörjningen 24
Toimiraha Oy grundades 24

Finlands Banks bokslut 26

Balansräkning 26
Resultaträkning 28
Bokslutsbilagor 29
Kommentarer till bokslutet 30
Allmänna principer för bokslutet och bokföringen 30
Kommentarer till balansräkningen 30
Kommentarer till resultaträkningen 32

330089V

Sida

ÄRENDEN HANDLAGDA AV BANKFULLMÄKTIGE 35

Revisionen 35
Granskningen av lånerörelsen och valutahandeln 35
Inventeringen och inspektionen av avdelningskontoren 35
Verksamhetsberättelse om E. J. Längmans fonder 35
Höjning av grundräntan och räntorna på lågräntekrediter 35
Räntan på kassareservdepositioner 36
Gränserna för Finlands Banks räntor 37
Räntan på Statens säkerhetsfonds checkkontokredit 37
Räntan på tillfälliga krediter till Statens säkerhetsfond och på fondens depositionskonto 37
Ändringar av Finlands Banks räntor på grund av likviditetssystemet 38
Sänkning av grundräntan 38
Finlands Banks fullmakter att uppta utländsk kredit 39
Finlands Bank avviker från gränserna för variationsintervallet för markens externa värde (markens värde flyter tillfälligt) 39
Ändring av 2 § myntlagen 40
Finlands Banks rätt att tills vidare avvika från gränserna för variationsintervallet för markens externa värde 41
Tryggande av stabiliteten på finansmarknaden och saneringen av Sparbankernas Central-Aktie-Bank 42
Aktieteckningar och aktieköp 45
Bankfullmäktiges utlåtanden 46
Lag om skattelättnader för vissa aktiebolag i Finlands Banks ägo 46
Nedskärningen av Finlands Banks kontorsnät 46
Ändringar i familjepensionsstadgan för Finlands Bank 46
Tjänste- och befattningshavarnas avlöning 47
Revidering av samarbetsavtalet 47
Finlands Banks pensionsansvar och pensionsreserv 47
Direktionen 49
Kontrollanterna vid avdelningskontoren 50
Bankfullmäktige 50
Revisorer 50

Siffrorna i berättelsen baserar sig på de uppgifter som fanns tillgängliga i början av februari 1993.

FINLANDS BANKS VERKSAMHET

Den ekonomiska utvecklingen

Ekonomin fortsatt svag under 1992

Efter den djupa recessionen under 1991 vände exportindustrin uppåt, medan hemmamarknaden gick ytterligare tillbaka under 1992. Till det snabba exportuppsvinget bidrog devalveringen i november 1991, som dock samtidigt försvagade den inhemska efterfrågan och situationen för de företag som var beroende av hemmamarknaden. Deras produktion minskade, sysselsättningen föll drastiskt och de finansiella problemen förvärrades. Underskottet i statsekonomin växte kraftigt, och bankernas lönsamhet försämrades till följd av ökade kreditförluster och sjunkande förmögenhetsvärden. För att säkerställa bankernas soliditet tvingades staten bidra med kapital, vilket ytterligare ökade statens finansieringsbehov. Försvagningen av det ekonomiska läget och det faktum att åtgärderna för att begränsa statens skuldsättning visade sig vara otillräckliga upprätthöll misstron mot markens externa värde. Regeringens principbeslut i mitten av oktober för att förbättra jämvikten i statsekonomin och beslutet att avstå från lönehöjningar hade slutligen en lugnande effekt på penning- och valutamarknaden, och räntorna sjönk mot slutet av året.

Recessionen i industriländerna fortsatte och valutaoron ökade

Den ekonomiska tillbakagången i de västliga industriländerna fortsatte, trots att Förenta Staterna, Japan och England allt sedan 1991 genomfört betydliga lättnader i sin penningpolitik. Lågkonjunkturen förlängdes på grund av företagens och hushållens omfattande skuldsättning, nedgången i förmögenhetsvärdena och bankernas stora problem. I Europa dämpades den ekonomiska tillväxten också av den höga räntenivån, som hölls uppe av det växande budgetunderskottet på grund av återuppbyggnaden av östra Tyskland och det tilltagande inflationstrycket. Under sommaren steg räntorna i Europa också till följd av Danmarks nej till Maastrichtfördraget; utgången av den danska folkomröstningen ansågs äventyra planerna på en europeisk ekonomisk och monetär union. Inför den franska folkomröstningen i september växte sig osäkerheten på penning- och valutamarknaden så stor att Europeiska gemenskapens växelkursmekanism (ERM) bröt samman trots stödåtgärder från centralbankerna. I mitten av september fick det brittiska pundet och den italienska liran börja flyta fritt och den spanska pesetan devalverades. Valutamarknaden stabiliserades trots det endast tillfälligt, och i slutet av november tilltog oron på nytt. Den svenska kronan måste trots massiva stödåtgärder släppas att flyta, och Spanien, Portugal och Island devalverade sina valutor. I december tilläts den norska kronan flyta.

Efter valutakrisen i september sjönk räntorna i flertalet europeiska länder, men osäkerheten på valutamarknaden försämrade det ekonomiska klimatet. Trots den svaga uppgången i Förenta Staternas ekonomi växte totalproduktionen i OECD-länderna med endast 1½ procent 1992, och bland annat i England och Sverige minskade produktionen redan för andra året i följd. Världshandeln ökade dock med omkring 5 procent. Detta berodde delvis på tillväxten i u-ländernas handel. Finlands exportmarknader expanderade med ca 4 procent.

Exporten gynnades av förbättrad konkurrenskraft

Bakom den finländska exporttillväxten låg inte bara uppgången på exportmarknaderna utan också en avsevärt förbättrad priskonkurrenskraft. I överensstämmelse med den tvåårige inkomstuppgörelsen från november 1991 var

avtalslönerna oförändrade under 1992 och de privata arbetsgivarnas sociala avgifter reducerades något. Då arbetskraften minskades kännbart, sjönk industrins arbetskostnader per producerad enhet med närmare 10 procent. Devalveringen av marken med 12.3 procent i november 1991 och deprecieringen med drygt 10 procent efter att valutakursen börjat flyta stärkte Finlands priskonkurrenskraft jämfört med de viktigaste konkurrentländerna så att den 1992 var i genomsnitt ca 30 procent bättre än året innan. Den vikande inhemska efterfrågan bidrog också till att satsningarna på försäljning till utlandet intensifierades.

Volymen av den totala varuexporten växte med 9 procent, och Finland återtog således de senaste årens andelsförluster inom världshandeln. Också tjänsteexporten vände uppåt. På grund av det svaga marknadsläget såväl i Finland som utomlands steg utrikeshandelspriserna bara med knappt hälften av förändringen i valutakurserna. Exportens enhetsvärdeindex gick upp med 6 procent och importens med 10 procent; utrikeshandelns bytesförhållande försämrades således.

Varuexportens värde växte med 16 procent, dels beroende på försvagningen av valutakursen. Av exportens huvudgrupper uppvisade exporten av metallindustriprodukter den största ökningen. Värdet av exporten av elapparater och elutrustning samt bilar steg med en tredjedel. Inom basindustrin för metaller ökade exportvärdet med en femtedel och inom den kemiska industrin med en sjättedel. Däremot försvårades exporten av skogsindustriprodukter fortfarande av det globala överutbudet: såväl exportvolymen som exportpriserna steg endast obetydligt. Bland annat stannade exporten av kemisk massa värdemässigt på föregående års nivå.

Exporten till EG-länderna ökade med en femtedel. Exporten till Ryssland och det övriga forna Sovjetunionen var till följd av de växande ekonomiska problemen i området fortsättningsvis ringa.

Hemmamarknadsbranscherna kämpade med stora svårigheter och finansieringsproblem

Exportuppsvinget var inte tillräckligt för att kompensera den fördjupade recessionen på hemmamarknaden, eftersom den inhemska ekonomin alltjämt befann sig i den anpassningsfas som var oundviklig efter överhettningen och skuldsättningen under slutet av 1980-talet. Exportindustrins lönsamhet förbättrades, men många företag gick fortfarande med förlust. Den minskade inhemska efterfrågan bidrog till att försvaga hemmamarknadsföretagens inkomstbildning. Produktionsvolymen krympte fortfarande kännbart bland annat inom byggnadsverksamheten och många servicenäringar, t.ex. parti- och detaljhandeln. Lönsamheten belastades av stor skuldsättning, höga räntor och avsevärt ökade kostnader för skötseln av företagens valutalån. På grund av recessionen kunde stegringen i priserna på importerade insatsvaror inte till fullo överföras på försäljningspriserna. Produktionsnedgången och det låga kapacitetsutnyttjandet ledde tillsammans med höjda finansieringskostnader till att företagens fasta investeringar gick tillbaka. Bostadsbyggnadsinvesteringarna sjönk med 17 procent.

Efter hand som hemmamarknadsföretagens lönsamhet försvagades och antalet konkurser ökade växte beloppet oskötta krediter och bankernas kreditförluster kraftigt. Detta ledde till en drastisk försvagning av bankernas lönsamhet. Regeringen stödde bankerna genom att stärka deras kapitalstruktur dels direkt med kapitalinvesteringar, dels via Statens säkerhetsfond som grundades för ändamålet. Avsikten var att motverka en nedgång i kredittillgången. Inom den privata sektorn minskade upplåningen dock på grund av den svaga lönsamheten och den ekonomiska osäkerheten. Till följd av fallande säkerhetsvärden och tilltagande kreditförluster var bankerna dessutom försiktiga när de beviljade nya krediter.

Den allt djupare recessionen på hemmamarknaden återspeglades mycket tydligt också i hushållssektorn. Den stora arbetslösheten, den avsevärda skuldsättningen från slutet av 1980-talet och de höga räntorna försämrade hushållens situation: deras disponibla realinkomst sjönk med närapå 4 procent. Den ekonomiska osäkerheten ökade hushållens sparande, vilket ytterligare försvagade den inhemska efterfrågan. Den privata konsumtionen minskade med drygt 5 procent efter att året innan ha krympt med nästan 4 procent. Försäljningen av kapitalvaror sjönk med en femtedel redan för andra året i rad.

Hushållen drog också ned sin skuldsättning en aning. Såväl konsumtions- som bostadskreditstocken började minska. Ett allt större antal hushåll kunde inte längre sköta sina lån, vilket gav ett litet tillskott till bankernas kreditförluster. Lågkonjunkturen på bostadsmarknaden fördjupades ytterligare. Antalet nya färdigställda bostäder var 15 000 färre än 1991, och nya bostadsbyggen igångsattes i betydligt mindre omfattning än året innan. Också bostadspriserna fortsatte att falla. I oktober 1992 var priserna på gamla bostäder i hela landet omkring 20 procent lägre än ett år tidigare och ca 45 procent lägre än toppnivån våren 1989. Bostadsbyggnadskostnaderna sjönk också jämfört med året innan.

Den inhemska totala efterfrågan minskade med allt som allt 5.7 procent. Importvolymen förblev dock oförändrad, eftersom exportuppsvinget drev upp importen av råmaterial. Bruttonationalprodukten föll med 3.5 procent. Fabriksindustrins produktion växte med 4 procent, och industrins andel av totalproduktionen började således öka efter att under hela 1980-talet ha minskat.

Rekordhög arbetslöshet

Tillbakagången inom den arbetskraftsintensiva hemmamarknadssektorn minskade kännbart dess efterfrågan på arbetskraft. Då dessutom industrin skar ned arbetskraften ytterligare, nådde arbetslösheten rekordnivå. Arbetslösheten uppgick vid slutet av året till över 15 procent och för hela året till i genomsnitt 13 procent. Enligt Statistikcentralens arbetskraftsundersökning var de arbetslösas antal vid årets slut omkring 365 000, och antalet permitterade var stort inom många branscher. De långtidsarbetslösas antal mångdubblades och steg vid årets slut till drygt 50 000. Också ungdomsarbetslösheten ökade drastiskt; arbetslöshetsgraden var dubbelt så hög som för befolkningen i genomsnitt.

Långsam inflation

Trots devalveringen steg priserna inte nämnvärt. Detta berodde i huvudsak på det svaga efterfrågeläget på såväl varu- som arbetsmarknaden. De sjunkande världsmarknadspriserna och det inhemska marknadsläget bidrog till att bromsa importprisernas ökningstakt; de steg från oktober 1991 till oktober 1992 med endast 11 procent, trots att markens externa värde i relation till de europeiska valutorna samtidigt försvagades med 25 procent. Importpriserna steg klart först på hösten när marken på nytt försvagades. Konsumentpriserna påverkades förutom av importprisstegringen också av statsmaktens åtgärder. Den beräknade effekten av dessa var ca 2½ procentenheter, men på grund av det svaga efterfrågeläget överfördes uppskattningsvis endast drygt hälften av detta på priserna under 1992. Inflationen dämpades också av den klart långsammare tillväxten i arbetskraftskostnaderna. Konsumentprisernas 12 månaders ökningstakt minskade från 3.9 procent i december 1991 till 2.1 procent i december 1992.

Enligt den inkomstpolitiska helhetsuppgörelsen från november 1991 låg avtalslönerna på oförändrad nivå under 1992. När dessutom löneglidningen på grund av den svaga efterfrågan på arbetskraft blev obetydlig, steg inkomstnivån för samtliga löntagare med i genomsnitt 1.8 procent jämfört med året innan. Reallönerna sjönk med 2 procent.

Den externa balansen förbättrades

Överskottet i handelsbalansen ökade 1992 med 12.2 miljarder mark till följd av den snabba exporttillväxten och den vikande inhemska efterfrågan. Tjänstebalansens underskott krympte betydligt och blev 6.5 miljarder mark. Tillväxten i den utländska skulden och försvagningen av markens värde medförde att kapitalavkastningen till utlandet ökade; nettoränteutgifterna steg till 23.8 miljarder mark. Transfereringarnas underskott förblev oförändrat. Underskottet i bytesbalansen blev omkring 4 miljarder mark mindre än året innan, dvs. 22.8 miljarder mark eller 4.6 procent av bruttonationalprodukten. Bytesbalansunderskottet och de till följd av markens depreciering dyrare utländska valutorna höjde den utländska skulden till 235 miljarder mark eller till 48 procent av bruttonationalprodukten.

Balanseringen av statsekonomin finanspolitikens största problem

Det främsta målet för finanspolitiken var att förbättra jämvikten i ekonomin och minska den offentliga sektorns underskott. Statsekonomins underskott och lånebehov växte dock kraftigt under årets lopp. Den oväntat djupa recessionen medförde dels minskade skatteinkomster, dels ökade utgifter på grund av arbetslöshetsersättningar och stödet till bankerna. Staten tvingades täcka en tredjedel av sina utgifter med upplåning. Tillväxttrenden för statens skuldsättning föreföll ohållbar med tanke på kommande år.

I samband med krisen på penning- och valutamarknaden på våren fattade regeringen den 5 april ett principbeslut om ekonomiska åtgärder. Avsikten var att skära ned statens utgifter med 10 miljarder mark eller 2 procent av bruttonationalprodukten under 1993; flera av nedskärningarna skulle minska statens utgifter också under senare år.

För att öka trovärdigheten i den ekonomiska politiken fattade regeringen beslut om budgetpropositionen för 1993 redan i juni. Propositionen skulle bidra till att återställa jämvikten i ekonomin och stärka statens och den övriga offentliga ekonomins finansiella jämvikt genom att upplösa de offentliga utgifternas tillväxtautomatik. Budgeten innehöll — utöver de redan tidigare fattade besluten — utgiftsnedskärningar på 7.5 miljarder mark under 1993. De totala utgifterna beräknades sjunka realt med 2 procent, om bankstödet inte beaktades. Statens nettofinansieringsbehov skulle enligt beräkningarna minska under 1993.

Under sommaren visade det sig att arbetslösheten, och därmed också statens finansieringsbehov, blev större än beräknat. För att lugna finansmarknaden offentliggjorde regeringen den 6 augusti ett program i 8 punkter och försäkrade att den ekonomiska politiken var baserad på en fast valutakurs och inriktad på att minska underskottet i den offentliga ekonomin. Regeringen meddelade samtidigt att den säkerställer banksystemets funktion i alla förhållanden.

Utvecklingen i Finland

	1982—1991 i genomsnitt	1989	1990	1991	1992
			volymförändring, %		
Export	1.9	1.6	1.6	—6.7	9.1
Privata investeringar	2.7	16.3	—7.1	—22.6	—16.0
Privat konsumtion	3.4	4.2	0.2	—3.7	—5.3
Inhemsk total efterfrågan	3.8	7.4	—0.3	—8.1	—5.7
— därav offentlig	3.4	1.8	5.6	2.1	—1.3
Import	4.6	8.8	—0.9	—12.1	0.4
BNP	3.0	5.4	0.3	—6.4	—3.5
			förändring, %		
Inkomstnivå	8.5	8.9	9.2	6.3	1.9
Exportens enhetsvärdeindex	3.2	7.5	—1.2	0.3	6.3
Importens enhetsvärdeindex	0.8	3.5	1.7	2.3	10.5
Bytesförhållande	2.3	3.9	—2.8	—1.9	—3.8
Konsumentpriser	5.6	6.6	6.1	4.1	2.6
— december — december	..	6.5	4.9	3.9	2.1
Arbetslöshet, %	5.1	3.5	3.5	7.6	13.1
			i % av bruttonationalprodukten		
Bruttoinvesteringar	25.3	30.3	28.4	21.6	18.3
Bruttosparande	22.7	25.3	23.4	16.3	13.7
Bytesbalans = finansiellt netto	—2.7	—5.0	—5.0	—5.3	—4.6
— företagssektorn	—5.2	—8.3	—9.3	—7.2	—4.9
— finansinstitut	4.3	4.9	6.1	6.3	4.9
— hushåll	—1.7	—4.7	—3.1	1.2	4.1
— offentlig sektor	0.0	3.1	1.3	—5.5	—8.8

Marknadens misstro mot den offentliga ekonomin framkallade beslutet att låta marken flyta. Valutamarknadens förtroende för den ekonomiska politiken återställdes emellertid inte heller efter beslutet, och i mitten av oktober kom regeringen med ytterligare åtgärder för att förbättra jämvikten i den offentliga ekonomin. Regeringen meddelade att den genom utgiftsnedskärningar och extra inkomster avsåg att minska det strukturella underskottet i statsekonomin under åren 1993—1995. Regeringen lade fram ändringar i den redan klart restriktiva budgeten för 1993, som den överlämnat till riksdagen i september; ändringarna beräknades minska underskottet i statsekonomin med allt som allt 8.5 miljarder mark. Av detta bestod 5.3 miljarder mark av extra utgiftsnedskärningar och 3.2 miljarder mark av extra inkomster. Statens utgifter uppskattades sjunka realt med 5 procent, om bankstödet inte beaktades. Utgiftsminskningen beräknades bli 16 miljarder mark 1994 och 20 miljarder mark 1995. Statens beslut innehöll också omfattande pensionspolitiska förslag, som om de genomfördes, skulle ha långsiktiga utgiftsbesparande effekter.

I samband med de inkomstpolitiska förhandlingarna i slutet av november och inför hotet om en generalstrejk tvingades regeringen avstå från en del av de planerade inbesparingarna för 1993, men dessa ersattes med olika förhöjningar av arbetstagarnas sociala avgifter så att den eftersträvade reduceringen av underskottet i statsekonomin inte ändrades.

År 1992 växte inkomstunderskottet i statsekonomin till 42 miljarder mark eller 8.5 procent av bruttonationalprodukten. Nettofinansieringsbehovet, som också omfattar statens långivning och övriga finansiella investeringar (inkl. kapitalstödet till bankerna), utgjorde drygt 73 miljarder mark. Vid slutet av 1992 uppgick statens bruttoskuld till 175 miljarder mark eller 36 procent av bruttonationalprodukten.

Ytterst viktig med tanke på finanspolitiken var en ändring av statsförfattningen som möjliggjorde att lagarna om nedskärning av statens utgifter i riksdagen kan stiftas med enkel majoritet. Andra åtgärder för att förbättra ekonomins effektivitet och den offentliga ekonomin 1992 var genomförandet av den nya konkurrenslagstiftningen och den genomgripande reformen av systemet med statsstöd till kommunerna. Kapitalbeskattningen reviderades och begränsningarna av utlänningars rätt att äga finländska aktier upphävdes vid början av 1993.

Centralbankspolitiken

Penning- och valutakurspolitiken

Läget på valuta- och penningmarknaden var under 1992 oroligt och präglat av en stark press på markens externa värde. Efter devalveringen i november 1991 var Finlands Banks viktigaste mål att skapa förutsättningar för en räntenedgång. Att återställa förtroendet visade sig dock vara en svår uppgift i synnerhet som ekonomin fortsatte att försvagas. Marknaden förblev nervös, fastän priskonkurrenskraften förstärktes betydligt, statsrådet fattade omfattande sparbeslut och Finlands Bank och andra europeiska centralbanker slöt avtal om ömsesidiga stödkrediter. Från sensommaren tilltog osäkerheten till följd av störningarna på de europeiska valutamarknaderna.

Då tilltron till den ekonomiska politiken och markens externa värde trots åtgärderna inte ökade, övergavs markens fasta koppling till EG-ländernas räkneenhet, ecun, i början av september och marken fick flyta fritt tills vidare. Att låta marken flyta ansågs vara det bästa alternativet, eftersom det i det uppkomna läget skulle ha varit mycket svårt och för samhällsekonomin dyrt att försvara den fasta växelkursen. Den flytande marken innebar dock inte att Finlands Bank övergav målet att hålla penningvärdet så stabilt som möjligt.

Regeringens långsiktiga program för sanering av statsekonomin, som offentliggjordes i mitten av oktober, hade en lugnande effekt på marknaden och valuta började strömma in i landet igen. Markens externa värde var under resten av året relativt stabilt. Räntorna föll tack vare marknadens ökade förtroende, men också på grund av nedgången i den utländska räntenivån.

Ett oroligt år på valuta- och penningmarknaden

Räntorna sjönk i början av året endast tillfälligt

Efter devalveringen i november 1991 hade Finlands Bank alltjämt som sitt centrala mål att hålla valutakursen stabil. Samtidigt förberedde man sig för att räntorna och valutareserven skulle kunna utsättas för tryck.

I början av 1992 hade markens kurs mot ecun stabiliserats kring variationsintervallets mitt. Kapitalflödet hade vänt tillbaka till Finland,

vilket möjliggjorde en räntenedgång. Under första hälften av februari började Finlands ansökan om medlemskap i Europeiska gemenskaperna te sig allt mer sannolik, och regeringen fattade ett principbeslut om att begränsa tillväxten i de offentliga utgifterna. Marknadsräntorna gick ned ytterligare. Finlands Bank lät räntorna sjunka och räntedifferensen gentemot utlandet minska. I slutet av februari började valuta dock flöda ut ur landet igen, och räntorna vände uppåt.

Ny våg av oro på marknaden i slutet av mars

I mars offentliggjorde regeringen och Finlands Bank ett omfattande förslag till åtgärder för att stödja bankerna. Förslaget var avsett att förhindra att bankernas ökade kreditförluster skulle begränsa utlåningen. I stödpaketet ingick också ett beslut att höja grundräntan med en procentenhet till 9.5 procent räknat från början av maj (om bankstödet och räntebesluten se s. 15). Samtidigt höjdes räntan på bankernas kassareservdepositioner i Finlands Bank med en procentenhet.

Offentliggörandet av bankstödet framkallade positiva reaktioner på marknaden, men dessa blev kortvariga. Oron tilltog när statsminister Esko Aho och Finlands Banks chefdirektör Rolf Kullberg råkade i öppen konflikt med varandra. Efter diskussioner med republikens president meddelade Finlands Banks chefdirektör att han går i pension på sommaren.

Meddelandet ökade osäkerheten och störningarna på valutamarknaden. Finlands Bank stödde markens värde genom att sälja valuta och låta räntorna stiga. En månads heliborräntan steg till närmare 17 procent och tre månaders heliborräntan från 12.8 till 13.4 procent. Trots interventionerna och ränteuppgången försvagades markens värde mot ecun dock klart.

Den 5 april lade regeringen fram ett ekonomisk-politiskt program med nedskärningar av statens utgifter. Åtgärderna fick ökad trovärdighet genom att regeringen efter ändringen av statsförfattningen skulle få så gott som alla föreslagna åtgärder godkända utan oppositionens stöd i riksdagen.

Den 5 april meddelade vidare chefdirektör Rolf Kullberg att han på grund av det förvärrade ekonomisk-politiska läget hade bett republikens president om omedelbart avsked från sin tjänst. Samtidigt tillkännagavs att republikens president hade utnämnt medlemmen i bankens direktion, ekonomie doktor Sirkka Hämäläinen till ny chefdirektör för Finlands Bank.

Finlands Bank slöt i detta sammanhang också s.k. swapavtal med centralbankerna i Sverige, Norge, Danmark och Tyskland. I avtalen förband sig centralbankerna att ge Finlands Bank tidsbundna krediter i sin egen valuta för att finansiera valutaflöden som utlösts av akuta valutakriser.

Bankfullmäktige utvidgade räntefullmakterna för Finlands Banks direktion på obestämd tid. Räntan på dagslån till bankerna kunde vid behov höjas till 40 procent, vilket innebar en straffränta på 80 procent.

Marknaden lugn, men valutareserven ökade inte

Regeringens åtgärder återställde lugnet, men förmådde inte vända valutaflödet. Vid slutet av mars uppgick Finlands Banks nettovalutaposition (Finlands Banks valutareserv inkl. terminsposition) till 31.2 miljarder mark. Under den första balansräkningsveckan i april sjönk den till 17.9 miljarder mark. Att det rådde osäkerhet på marknaden hela våren och sommaren visas av att valutareserven vid slutet av den tredje balansräkningsveckan i augusti fortfarande var mindre än före orosperioden i april. Valutareserven hölls uppe så gott som enbart med hjälp av statens kapitalimport. Inhemska företag och banker och utländska investerare minskade sina fordringar i mark.

Efter krisen i april föll räntorna endast obetydligt. För att minska osäkerheten beslöt regeringen att tidigarelägga behandlingen av budgetpropositionen för 1993. På marknaden förekom oro bland annat för att höstens löneförhandlingar skulle bli svåra. Kommunalvalen i oktober väntades för sin del öka de politiska spänningarna. Osäkerheten i förväntningarna kom till synes framför allt i sex månaders räntorna, som nådde sin högsta nivå i juni-juli. Ekonomin tvivlade tydligt på valutakursens hållbarhet. Oron ökade också av att Finlands Banks valutareserv fortsättningsvis var relativt liten.

För att minska osäkerheten om en tillräcklig valutareserv förhandlade Finlands Bank i början av sommaren fram omfattande avtal om stödkrediter med europeiska centralbanker. Avtalen offentliggjordes den 15 juli. De tidsbundna avtalen med Tyskland och Danmark ersattes nu med permanenta, mera omfattande, bilaterala avtal med centralbankerna i samtliga EG-länder. Stödavtalen med Norges och Sveriges centralbanker var alltjämt i kraft. Också med centralbankerna i Österrike och Schweiz hade Finlands Bank avtalat om motsvarande faciliteter. Stödnätet omfattade således centralbankerna i samtliga EG- och Eftaländer frånsett Island. Meddelandet om avtalet lugnade marknaden, och nästan alla räntor föll med omkring en procentenhet eller till 13.3—13.6 procent.

Några dagar efter beskedet om stödkrediterna debatterades den ekonomisk-politiska linjen och stödet till bankerna i offentligheten. Detta fick omedelbara återverkningar på penning- och valutamarknaden: räntorna steg på nytt och valutautflödet tog fart.

På de internationella marknaderna var läget också nervöst. Danmarks nej till Maastrichtfördraget vid folkomröstningen i juni och osäkerheten inför den franska folkomröstningen i september gjorde läget på penning- och valutamarknaderna instabilt under resten av sommaren. Den tyska centralbankens diskontohöjning i mitten av juli pressade upp räntorna också i andra europeiska länder. Bakom svårigheterna i det europeiska valutasystemet (EMS) låg ett sedan många år uppdämt tryck. Flera av de länder som deltar i valutasamarbetet hade redan länge bedrivit en ekonomisk politik som inte var förenlig med valutakursmålet.

Marken tilläts flyta

Valutautflödet tog åter fart mot slutet av sommaren, trots att Finlands Bank lät anbudsräntan stiga och också själv höjde den två gånger genom volymauktionsförfarande (om likviditetssystemet se s. 19). Osäkerheten återspeglades också i marknadsräntornas utveckling: skillnaden mellan tre månaders heliborräntan och motsvarande ecuränta ökade i början av augusti till fyra procentenheter.

Till följd av valutaförsäljningen för att stödja markens värde försvagades Finlands Banks nettovalutaposition så att den vid slutet av augusti låg under 20 miljarder mark. Finlands Bank lyfte första gången stödkrediter av andra centralbanker, sammanlagt 1.9 miljarder mark. På det sättet försökte Finlands Bank säkra penningpolitikens handlingsutrymme och förhindra att tvivel om en tillräcklig valutalikviditet skulle framkalla reaktioner på marknaden.

Markens kurs mot ecun hölls stabil hela första veckan i september. Fredagen den 4 september var penningmarknaden nervös: räntorna fluktuerade och skillnaderna mellan köp- och säljkurserna ökade. En månads heliborräntan låg kvar på över 18 procent och tre månaders heliborräntan i närheten av 17 procent. Orsaker till oron var regeringens budgetproposition som skulle offentliggöras på eftermiddagen, ränteuppgången i Sverige och störningar på andra internationella valutamarknader. Finlands Bank stödde marken genom att sälja valuta.

Finlands Bank beslöt lyfta ytterligare stödkrediter, men avhöll sig från andra åtgärder i väntan på marknadens reaktion på budgetpropositionen och på kommunikén från EG-ländernas ministermöte under veckoslutet. EG-länderna beslöt hålla fast vid de rådande valutakurserna och stödja EMS-valutorna med alla till buds stående medel.

Budgeten och nyheterna om EG-mötet förmådde inte lugna marknaden i Finland. Räntorna steg brant på måndagen den 7 september. Finlands Bank tillförde penningmarknaden mera likviditet och stödde marken genom att sälja valuta för närapå 5 miljarder mark, men valutautflödet fortsatte. Enmånadsräntan steg till över 20 procent då den var som högst och tremånadersräntan nådde 17.3 procent.

Inom de närmaste dagarna eller veckorna fanns det inga utsikter till en stabilisering av situationen. Oron väntades tvärtom hålla i sig ända fram till den franska folkomröstningen. En ytterligare räntehöjning ansågs i detta läge varken kunna lugna marknaden eller vända valutaflödet tillbaka till Finland. Under de rådande förhållandena hade det varit osäkert och kunnat stå samhällsekonomin dyrt att försvara markens externa värde med hjälp av utländska stödkrediter. Finlands Bank beslöt i detta läge att låta marken flyta. Beslutet offentliggjordes på tisdagen den 8 september kort innan marknaden öppnade.

Från början av september fram till beslutet att låta marken flyta sålde Finlands Bank valuta för sammanlagt 22 miljarder mark; av detta 12 miljarder mark genom terminskontrakt. Stödkrediter lyftes till ett belopp av totalt 10.6 miljarder mark. Finlands Banks valutaposition visade ett negativt netto på ca 8 miljarder mark.

Den flytande marken innebar att penningpolitiken inte längre hade något uttalat s.k. intermediärt mål; den fasta valutakursen hade gett klara ramar för utformningen av penningpolitiken. Penningpolitikens slutliga mål, en långsam och stabil prisutveckling, var dock oförändrat. Finlands Bank meddelade att det slutliga målet kvarstod, men offentliggjorde inte något nytt

intermediärt mål. Hur det slutliga målet förverkligas följs i praktiken med hjälp av flera olika indikatorer, t.ex. penningmängden, den monetära basen och ränte- och valutakursutvecklingen. De penningpolitiska medlen förblev oförändrade.

Sparprogrammet i oktober lugnade marknaden

Efter att marken började flyta försvagades dess värde med 11—13 procent och förblev rätt stabilt ända fram till årets slut. De inhemska företagen tog hem sina valutafordringar; däremot fortsatte de utländska investerarna att minska sina markplaceringar. Valutareserven ökade dock långsamt när bankernas och företagens skulder och Finlands Banks stödkrediter betalades tillbaka.

Räntorna vände nedåt i september, vilket till en del kunde tillskrivas räntenedgången i en del andra europeiska länder. I mitten av oktober, inför kommunalvalet, presenterade regeringen sitt principbeslut om åtgärder under åren 1993—1995 för att förbättra jämvikten i den offentliga ekonomin. Regeringens sparprogram lugnade marknaden och skapade förutsättningar för en räntesänkning.

Efter att sparprogammet offentliggjorts sjönk de korta marknadsräntorna omedelbart med ca 1½ procentenheter och de långa med ½ procentenhet. Före årets slut hade de korta räntornas differens gentemot ecuräntorna helt försvunnit. De långa räntorna föll dock i långsammare takt och differensen mot de utländska räntorna var fortfarande omkring 2½ procentenheter. Detta återspeglade ihållande inflationsförväntningar och således osäkerhet om markens framtida värde.

I slutet av november ökade turbulensen på de internationella penning- och valutamarknaderna till följd av de störningar som hade orsakat Sveriges beslut att låta kronan flyta och som riktat sig även mot en del andra mindre europeiska länders valutor. De inverkade dock inte nämnvärt på den finländska räntenivån eller på markens värde. Sedan hotet om generalstrejk i samband med inkomstförhandlingarna hade avvärjts och avtalet var klart sjönk särskilt de långa räntorna ytterligare och marken var stabil under resten av året.

Nedgången i de långa räntorna gjorde det möjligt att sänka också grundräntan. Finlands Banks grundränta sänktes med en procentenhet till 8½ procent räknat från den 1 januari 1993.

Efter beslutet att låta marken flyta köpte Finlands Bank valuta för att stärka valutareserven och för att betala tillbaka stödkrediter. Förstärkningen av valutareserven ansågs viktig dels med tanke på plötsliga valutakursrörelser, dels för att en tillräcklig valutareserv är en nödvändig, om än inte den enda förutsättningen för en återgång till fasta valutakurser.

När räntorna sjönk och valutareserven steg, band Finlands Bank rikligt med likviditet genom transaktioner med bankcertifikat. Finlands Banks bankcertifikatsskuld växte därför med ca 8 miljarder mark eller till 15 miljarder mark från början av september till slutet av november. En del av likviditeten bands under årets sista månader i kassareservdepositioner. Kassareservskyldigheten höjdes stegvis under perioden oktober-december från 3.7 till 5.5 procent. Räntan på kassareservdepositionerna sänktes vid början av 1993 med en procentenhet. Kassareservdepositionerna uppgick vid årets slut till 13.1 miljarder mark.

Bankernas utlåning minskade

Den allt djupare recessionen och det höga räntelåget dämpade allmänhetens skuldsättningsvilja under 1992. Dessutom fick de tilltagande kreditförlusterna och de sjunkande förmögenhetsvärdena bankerna att skärpa sina krav på säkerheter, vilket begränsade kredittillgången. Trots stödet till bankerna var kreditefterfrågan så låg att kreditstocken, som hade slutat växa redan året innan, klart började minska under 1992. Bankernas utlåning i mark sjönk med nästan 5 procent och krediterna i utländsk valuta med ca 10 procent. Försvagningen av marken efter att kursen börjat flyta höjde valutakrediternas markbelopp så att det vid årets utgång uppgick till omkring 100 miljarder mark. Allmänhetens markdepositioner i bankerna minskade med knappt en procent, medan valutadepositionerna ökade.

Skuldsättningen i mark förändrades även till sin struktur. Endast den offentliga sektorn ökade sina dragningar av nya krediter 1992. Företagen, hushållen och finansinstituten lyfte nya krediter i betydligt mindre omfattning än året innan. Recessionen kom tydligt till synes i beloppet av företagens nya markkrediter; det minskade med drygt 15 procent. Hushållens nya krediter gick ned med ca 20 procent. Såväl bostads- som konsumtionskrediter upptogs i mindre utsträckning än 1991.

Parallellt med marknadsräntorna steg medelräntan på bankernas nyutlåning i mark under årets lopp, om än räntorna också på nya krediter vände nedåt mot slutet av året. I början av året gick medelräntan på nya bostadskrediter upp betydligt långsammare än räntorna på konsumtionskrediter. Företagens lönsamhetsproblem och skuldomstruktureringar fick genomslag också på räntorna. Medelräntan på nya företagskrediter var under början av året i det närmaste oförändrad och omkring en procentenhet lägre än medelräntan på hushållskrediter.

Bankernas egna referensräntor, av vilka de viktigaste var Postbankens samt Andelsbankernas Centralbanks och andelsbanksgruppens primräntor, följde marknadsräntornas utveckling. Medelräntan på de krediter som var bundna till bankernas referensräntor steg under året med knappt 2 procentenheter.

Kapitalmarknaden präglades av osäkerhet

På aktiemarknaden rådde 1992 i det närmaste likadan stiltje som året innan, även om andrahandsmarknaden blev något livligare under årets sista kvartal. Aktiekurserna varierade kraftigt under året. De sjönk ända fram till hösten, men vände uppåt sedan marken börjat flyta. På aktiemarknaden arrangerades 1992 inte en enda emission för allmänheten. Den totala börsomsättningen steg beroende på att en del bankirfirmor började anmäla sina masskuldebrevsaffärer på börsen. Som helhet betraktad var börsomsättningen betydligt större än 1991.

Aktiviteten på kapitalmarknaden var fokuserad på masskuldebrevsmarknaden. Lånebehovet drev upp statens och kommunernas emissioner av masskuldebrevslån i mark. Staten lyfte marklån för 13 miljarder mark och kommunerna för knappt 3 miljarder mark. Masskuldebrevslånens likviditet förbättrades betydligt. Det nya primary dealer-systemet för statens s.k. referenslån (benchmarklån) bidrog till att förbättra andrahandsmarknaden och likviditeten för referenslånen (om primary dealer-systemet se s. 19).

Den höga räntan och den svaga investeringsverksamheten begränsade emissionerna av företagslån. Företagen gav ut nya masskuldebrevslån för endast drygt 7 miljarder mark eller lika mycket som 1991. Bankernas och de övriga finansinstitutens emissioner av masskuldebrevslån sjönk med omkring 40 procent och uppgick till ca 15 miljarder mark. Bankernas svårigheter ledde till att investerarnas intresse för deras långfristiga masskuldebrevslån minskade.

Bytesbalansens finansiering, Mmk

	1991	1992				
		I	II	III	IV	I—IV
Handelsbalans	4 974	2 059	2 258	4 142	4 169	12 628
A. BYTESBALANS	—26 696	—8 133	—6 736	—3 528	—4 381	—22 777
B. KAPITALIMPORT	20 292	6 491	5 687	—2 638	3 987	13 528
Lån (icke-omsättningsbara på andrahandsmarknaden)	12 107	—1 281	754	—238	3 034	2 269
Direktinvesteringar	—5 300	—1 149	—121	—1 067	—1 225	—3 562
Portföljinvesteringar (aktier och masskuldebrev), netto	38 375	3 737	11 774	6 333	14 921	36 765
Övriga kapitaltransaktioner	—24 890	5 184	—6 720	—7 666	—12 743	—21 945
A.+B. VALUTARESERVENS FÖRÄNDRING	—6 404	—1 641	—1 049	—6 165	—394	—9 249
Tilläggsuppgift: Statens kapitaltransaktioner, netto	22 839	8 004	15 673	8 613	18 335	50 625

Den utländska skuldens struktur förändrades

Finlands privata utländska skuld steg 1991 till en i internationell jämförelse mycket hög nivå. Statens utlandsskuld var däremot alltjämt relativt liten. När tillväxten i statsekonomins finansieringsbehov, som tog sin början 1991, var fortsatt snabb under 1992, steg nettofinansieringsbehovet till över 70 miljarder mark. Av detta finansierades omkring tre fjärdedelar med utländska krediter. Då bankerna samtidigt betalade tillbaka utländska skulder, förändrades den utländska skuldens struktur märkbart. Statens andel av den utländska nettoskulden växte från 29 till 48 procent.

Bankernas utländska skuld minskade med ca 25 miljarder mark. En delorsak till detta var att tillgången till utländska krediter försvårades för banker och företag. Detta berodde i sin tur på bankernas sänkta kreditvärdighet och på statens omfattande utländska upplåning samt på de övriga nordiska ländernas stora skuldsättning.

Bankerna amorterade valutakrediter som de förmedlat till företagen för ca 12 miljarder mark, vilket motsvarade beloppet av de fem års bulletlån, dvs. lån med en enda amortering, som hade lyfts 1987. Beloppet av de valutakrediter som företagen lyfte direkt från utlandet blev däremot i det närmaste oförändrat. De kortfristiga krediterna i anslutning till utrikeshandeln ökade, medan investeringarna i utlandet var lika stora som 1991.

En annan förändring av den utländska skuldens struktur var att valutaskuldens andel ökade, medan markskuldens andel minskade. Största delen av kapitalimporten skedde i form av portföljinvesteringar, dvs. värdepappersförsäljningar. Dessa bestod till övervägande del av försäljningar till utlandet av statens skuldebrevslån i utländsk valuta. Statens masskuldebrev i utländsk valuta såldes 1992 till utlandet för ett nettobelopp av ca 49 miljarder mark. Staten sålde masslån i mark till utlandet för endast 0.8 miljarder mark netto. Vid slutet av året uppgick utlänningars innehav av masslån i mark till allt som allt 15.7 miljarder mark, vilket var 4.4 miljarder mark mindre än vid föregående årsskifte.

Under 1992 exporterades betydande mängder kapital när bankerna säkrade sina valutaterminsförsäljningar. Företagen köpte valuta av bankerna genom terminskontrakt framför allt i början av april och från slutet av juli till dess marken började flyta. Från början av augusti till den 8 september köpte inhemska företag valuta av bankerna genom terminskontrakt till ett nettobelopp av 17.8 miljarder mark. Samtidigt såldes mark från utlandet genom terminskontrakt för nästan 9 miljarder mark. När marken flöt avvecklade företagen sina termineringar under årets sista kvartal.

De extremt kraftiga kapitalrörelserna orsakade stora svängningar i Finlands Banks valutareserv under året. Från den 9 september till årets slut växte valutareserven med 3.9 miljarder mark. Vid årets slut fanns det fortfarande stödkrediter till ett belopp av 2.3 miljarder mark. Valutareserven var emellertid 9.2 miljarder mark mindre än vid föregående årsskifte. Kapitalimporten förslog således inte till att finansiera underskottet i bytesbalansen.

Myntlagen ändrades

Beslutet att låta marken flyta väckte diskussion om tolkningen av myntlagens andra paragraf. Enligt myntlagen hade Finlands Bank rätt att tillfälligt avvika från gränserna för variationsintervallet, om en allvarlig störning inträffade på valutamarknaden. För att precisera detta ändrades myntlagen den 13 november så att statsrådet på framställning av Finlands Bank kan bibehålla denna rätt såsom gällande tills vidare. Statsrådet kan också återkalla Finlands Bank rätt att avvika från gränserna för variationsintervallet, om läget på penning- och valutamarknaden det medger. Innan beslut fattas skall statsrådet dock begära utlåtande av Finlands Bank i saken. Finlands Bank skall göra framställning till statsrådet om nya gränser för variationsintervallet eller börja iaktta de gränser som senast fastställts.

Det var under höstens lopp inte möjligt att på nytt fixera markens värde. För detta hade det krävts att några orostecken inte fanns i sikte och att valutareserven hade nått en sådan nivå att det var möjligt att försvara en fast valutakurs. Fixeringen av marken försvårades också av den fortsatta osäkerheten i Europa.

De nordiska centralbankerna förnyade sitt avtal om valutastöd

De nordiska centralbankerna beslöt före årsskiftet att revidera sitt inbördes avtal om kortsiktigt valutastöd. Uppdateringen av avtalet utgjorde en fortsättning på det långvariga valutapolitiska samarbetet mellan de nordiska centralbankerna. Det nya avtalet trädde i kraft den 1 januari 1993 och gäller tills vidare. Det innebär en väsentlig utvidgning av det tidigare avtalet, som trädde i kraft vid början av 1984. Enligt avtalet har centralbankerna i Danmark, Finland, Norge och Sverige möjlighet att erhålla valutastöd på 2 000 miljoner ecu och Islands centralbank på 200 miljoner ecu. De har skyldighet att ställa upp med stöd för 1 000 miljoner ecu, dock för Islands centralbanks del 100 miljoner ecu.

Enligt avtalet skall de deltagande centralbankerna ställa sig positiva till en eventuell begäran om valutastöd utöver dessa belopp. Ett villkor för valutastödet är att låntagarlandet före utnyttjandet av kredit har vidtagit egna valuta- och penningpolitiska åtgärder för att stabilisera sin valutas värde.

Finansmarknaden

Bankernas lönsamhet försvagades

Allmänhetens tilltagande skuldskötselproblem återspeglades i bankernas verksamhet på många sätt under 1992. Beloppet oreglerade fordringar och andra nollräntefordringar samt bankgarantifordringar, som vid slutet av 1991 hade uppgått till ca 40 miljarder mark, nära nog fördubblades 1992 — utan bokförda kreditförluster. Dessa problemfordringar belastade bankernas räntebidrag. Att antalet företagskonkurser ökade syntes direkt i en uppgång i bankernas kreditförluster. Bankerna bokförde 1992 kreditförluster till ett sammanlagt belopp av drygt 21 miljarder mark. Den branta nedgången i säkerheternas värde förvärrade läget ytterligare.

Tillväxten i de oreglerade fordringarna och de höga kostnaderna för medelsanskaffningen ledde till att bankernas nettoränteinkomster minskade med närmare en tredjedel jämfört med året innan. Den lama värdepappershandeln reducerade dessutom bankernas övriga inkomster. Inkomstbortfallet har inte kunnat kompenseras genom nedskärning av bankernas verksamhetskostnader.

Under de två senaste åren har Finlands Bank och regeringen på flera sätt försökt säkerställa banksystemets stabilitet och bankernas utlåningsmöjligheter. Den första åtgärden i detta syfte var Finlands Banks övertagande av Sparbankernas Central-Aktie-Bank i september 1991 för att upprätthålla SCAB:s likviditet och återställa förtroendet för dess verksamhet. Finlands Bank var tvungen att åta sig uppgiften, eftersom Statens säkerhetsfond då ännu inte hade inrättats. Finlands Bank tecknade nya aktier i SCAB för 2 miljarder mark och blev ägare till 52.91 procent av SCAB:s aktiekapital och överförde samtidigt 12 miljarder mark problemfordringar från SCAB:s balansräkning till sina separata egendomsförvaltningsbolag. Dessutom tecknade Scopulus Oy i april 1992 SCAB:s kapitalbevis till ett belopp av 1.5 miljarder mark. I mars 1992 beslöt regeringen bevilja bankerna ett kapitalstöd på sammanlagt 8 miljarder mark. Staten inrättade också en säkerhetsfond för att bistå de banker som råkat i svårigheter. Sedan maj 1992 har Statens säkerhetsfond ansvarat för stödet till bankerna.

Bankerna fick stöd

Redan i början av 1992 stod det klart att bankernas förluster skulle växa kännbart under året och att deras soliditet skulle försvagas betydligt. Om en banks soliditet sjunker till en nivå nära minimigränsen enligt depositionsbankslagen, försämras bankens kreditvärdighet och kostnaderna för medelsanskaffningen stiger. För att uppfylla soliditetskravet måste banken antingen minska nettobeloppet av sina fordringar eller av sina förbindelser utanför balansräkningen eller skaffa nytt eget kapital på marknaden. En nedgång i bankernas kreditgivning skulle åter dämpa den ekonomiska aktiviteten ytterligare.

För att avvärja en sådan s.k. kreditkris tillsatte statsrådet i januari en arbetsgrupp, som fick till uppgift att komma med förslag för att trygga och förbättra förutsättningarna för bankverksamheten. Till ordförande i arbetsgruppen kallades bankdirektör Sirkka Hämäläinen från Finlands Bank. Arbetsgruppen offentliggjorde i mars ett åtgärdspaket med syfte att förbättra bankernas verksamhetsförutsättningar.

Nytt kapital till nästan alla banker

För att stärka bankernas soliditet erbjöd sig staten att göra en kapitalinvestering i bankerna på totalt 8 miljarder mark. Samtliga banker hade oberoende av soliditet lika rätt att få en andel av kapitalinvesteringen. Andelen bestämdes i relation till bankens riskvägda fordringar.

Bankerna skulle före två alternativa tidpunkter meddela om de accepterade stödet. Innan den första tidsfristen gick ut i mitten av augusti hade 4 affärsbanker och 53 sparbanker ansökt om stöd för sammanlagt 4.6 miljarder mark. Före utgången av den andra tidsfristen i december hade 2 affärsbanker, 14 sparbanker och 57 andelsbanker ansökt om sammanlagt 3.3 miljarder mark av kapitalinvesteringen.

Statens kapitalinvestering hänförs till bankens primära egna kapital. Om banken har utdelningsbara vinstmedel, skall den betala avkastning på kapitalinvesteringen. Avkastningen motsvarar till en början statens egna refinansieringskostnader, men ökar senare stegvis. Staten har möjlighet att konvertera kapitalinvesteringen till röstberättigade aktier i banken, om banken inte betalar ränta under tre år eller om bankens soliditet sjunker under minimikravet i lagen.

Banken kan använda statens kapitalinvestering till att täcka förluster tillsammans med aktiekapitalet först efter att det fria egna kapitalet och reservfonden använts. Vid konkurs har statens kapitalinvestering sämre företrädesrätt än bankens övriga skulder, men bättre företrädesrätt än bankens aktier. Banken får dela ut dividend endast om den har tillräckliga tillgångar till detta efter att den betalt full ränta på statens investering.

De grundräntebundna låne- och depositionsräntorna ändrades osymmetriskt

I stödpaketet till bankerna ingick också en höjning av Finlands Banks grundränta med en procentenhet till 9.5 procent räknat från början av maj. Finlands Bank förutsatte dock att bankerna höjde räntorna endast på grundräntebundna lågräntekrediter. I samband med grundräntehöjningen förutsattes uttryckligen att höjningen inte gällde lån som redan hade en ränta på 12 procent eller mera. Låneräntor som låg mellan 11 och 12 procent fick höjas till högst 12 procent.

Avsikten var att minska räntedifferensen mellan marknads- och grundräntebundna lån. Trots att marknadsräntorna stigit väsentligt har grundräntan varit så gott som oförändrad i flera år. Detta har lett till att de flesta grundräntebundna krediter har en mycket låg ränta jämfört med krediter som beviljats under de senaste åren.

Till de lån som blev dyrare till följd av grundräntehöjningen hörde en stor del av räntestödslånen. Staten åtog sig att svara för 50 procent av tilläggsräntan på de viktigaste räntestödslånen. Staten beslöt också bevilja en statsgaranti på 50 procent för de existerande räntestöds- och takräntekrediter som inte tidigare hade statsgaranti. På det sättet frigjordes kapital i bankerna för annan utlåning.

Grundräntehöjningen var avsedd att vidga bankernas krympande räntemarginaler. Den ökade kanaliseringen av depositioner till högräntekonton hade gjort bankernas medelsanskaffning i mark dyrare. När grundräntan höjdes ansågs det ytterst angeläget att kostnaderna för bankernas medelsanskaffning inte samtidigt steg. Räntorna på skattefria depositioner bibehölls därför oförändrade genom ändring av lagen om skattelättnader för depositioner och obligationer och lagen om skatt på inkomst och förmögenhet. Den högsta skattefria räntan på dagligkonton blev enligt lagen 4.5 procent och oberoende av grundräntan.

Maximiräntan på skattefria 24 månaders depositioner sänktes till två procentenheter under grundräntan, då den tidigare legat en procentenhet under grundräntan. De övre gränserna för skattefria depositionsräntor ändrades således inte trots att grundräntan steg. Samtidigt förlängdes giltighetstiden för lagen om skattelättnader för depositioner och obligationer med ett år till slutet av 1993.

Lagen om skattelättnader för depositioner och obligationer ändrades på nytt i oktober så att bankerna fick möjlighet att erbjuda 36 månaders skattefria depositioner fram till slutet av 1993 till en ränta som var högst grundräntan minus en procentenhet. Samtidigt förlängdes möjligheten att göra skattefria 24 månaders depositioner fram till slutet av 1994.

Räntan på kassareservdepositionerna ändrades

För att stärka bankernas lönsamhet beslöt riksdagens bankfullmäktige höja räntan på bankernas kassareservdepositioner med en procentenhet räknat från början av april. Efter höjningen uppgick räntan till tre månaders heliborräntan minus två procentenheter, dock minst till 8 procent. I december fattades beslut om en sänkning av räntan på kassareservdepositionerna. Från början av 1993 är räntan tre procentenheter lägre än tre månaders heliborräntan, dock minst 8 procent.

Statens säkerhetsfond inrättades

Den arbetsgrupp som undersökt möjligheterna att förbättra bankernas verksamhetsförutsättningar rekommenderade att statens säkerhetsfond, som var under planering, skulle inrättas omedelbart. Lagen om statens säkerhetsfond trädde i kraft i april, och fonden inledde sin verksamhet i början av maj. Samtidigt höjdes minimibeloppet av bankernas egna säkerhetsfonders garantiavgift märkbart.

I Statens säkerhetsfonds direktion ingår representanter från finansministeriet, bankinspektionen, Finlands Bank och de banker som hör till fonden. Beslut om fondens stödåtgärder fattas av en inom direktionen tillsatt sektion, till vilken hör representanter för finansministeriet, bankinspektionen och Finlands Bank. De praktiska uppgifterna sköts av en ombudsman som bisyssla. Statens säkerhetsfond kan anlita anställda vid bankinspektionen och Finlands Bank för sina uppgifter.

Säkerhetsfonden har till uppgift att trygga stabiliteten i depositionsbankernas verksamhet och deponenternas tillgodohavanden. Regeringen bekräftade i sitt ställningstagande den 6 augusti 1992 att statsmakten säkerställer stabiliteten i banksystemet uttryckligen via säkerhetsfonden.

Säkerhetsfonden har rätt att bevilja bankernas egna säkerhetsfonder stödlån och borgen. Den kan också stödja en bank direkt genom att teckna aktier och andelar i banken. Den kan vidare ställa borgen för bankens lån och bevilja banken annat finansiellt stöd. Beloppet av de lån som fonden beviljar får tillsammans med fondens övriga finansieringsstöd och borgensförbindelser uppgå till högst 20 miljarder mark.

Säkerhetsfonden kan bevilja stöd endast om det är nödvändigt för att trygga stabiliteten i banksystemet eller tillgodohavandena för en enskild banks deponenter. Stödet kan vara förenat med mycket stränga villkor. Villkoren för bankstödet avgörs från fall till fall, men besluten får inte stå i strid med de centrala principer för stödåtgärderna som Statens säkerhetsfonds förvaltningsråd godkände i oktober. En redogörelse för principerna ingår i Statens säkerhetsfonds verksamhetsberättelse.

De centrala principerna skall utgöra riktlinjer för sektionen inom direktionen och de är därför inte nödvändigtvis helt täckande eller motsägelsefria. De skall ockå bidra till att göra stödprogrammen enhetliga och neutrala.

Lagen om statens säkerhetsfond föreslogs bli ändrad

Behovet att utöka Statens säkerhetsfonds lånefullmakter och vissa problem i samband med fondens praktiska beslutsfattande ledde till att en proposition med förslag till ändring av lagen om statens säkerhetsfond överlämnades till riksdagen i början av januari 1993.

I propositionen föreslogs vissa administrativa och tekniska förändringar i Statens säkerhetsfonds ställning och medel. Bland annat skulle bankinspektionens och Finlands Banks representanter inte längre vara i lag föreskrivna representanter i fondens direktion. Fondens fullmakter att bevilja stöd föreslogs bli höjda från 20 miljarder mark till 50 miljarder mark.

Riksdagen godkände dock inte att lagen, som skall stiftas i grundlagsordning, stiftades i brådskande ordning. Regeringen föreslog därför att finansieringen av bankstödet skulle ske via en tilläggsbudget. Samtidigt bereddes en separat proposition om omorganisering av Statens säkerhetsfonds förvaltning.

Statens säkerhetsfonds stödåtgärder

SCAB överfördes från Finlands Bank till Statens säkerhetsfond

Finlands Banks åtgärder för att sanera SCAB efter övertagandet den 19 september 1991 skulle ha hört till Statens säkerhetsfonds ansvarsområde, om säkerhetsfonden då hade funnits. Riksdagens bankfullmäktige godkände i juni 1992 en transaktion, genom vilken Finlands Banks helägda bolag Scopulus Oy sålde sitt aktieinnehav i SCAB med det nominella värdet 2 miljarder mark och SCAB:s kapitalbevis med det nominella värdet 1.5 miljarder mark för sammanlagt 1.5 miljarder mark till Statens säkerhetsfond. I slutet av året beviljade Statens säkerhetsfond SCAB ett kapitalstöd på 1.5 miljarder mark. Överföringen av SCAB från Finlands Bank till säkerhetsfonden markerade den nya ansvarsfördelningen i och med inrättandet av säkerhetsfonden.

Operationerna för att klara SCAB ur krisen har orsakat Finlands Bank kapitalförluster på sammanlagt 4.3 miljarder mark. Av detta bokfördes 2.6 miljarder mark som förlust 1991 och 1.7 miljarder mark aktiverades i balansräkningen för 1992 för att avskrivas senare. Det beräknade beloppet hittills uteblivna ränteintäkter